



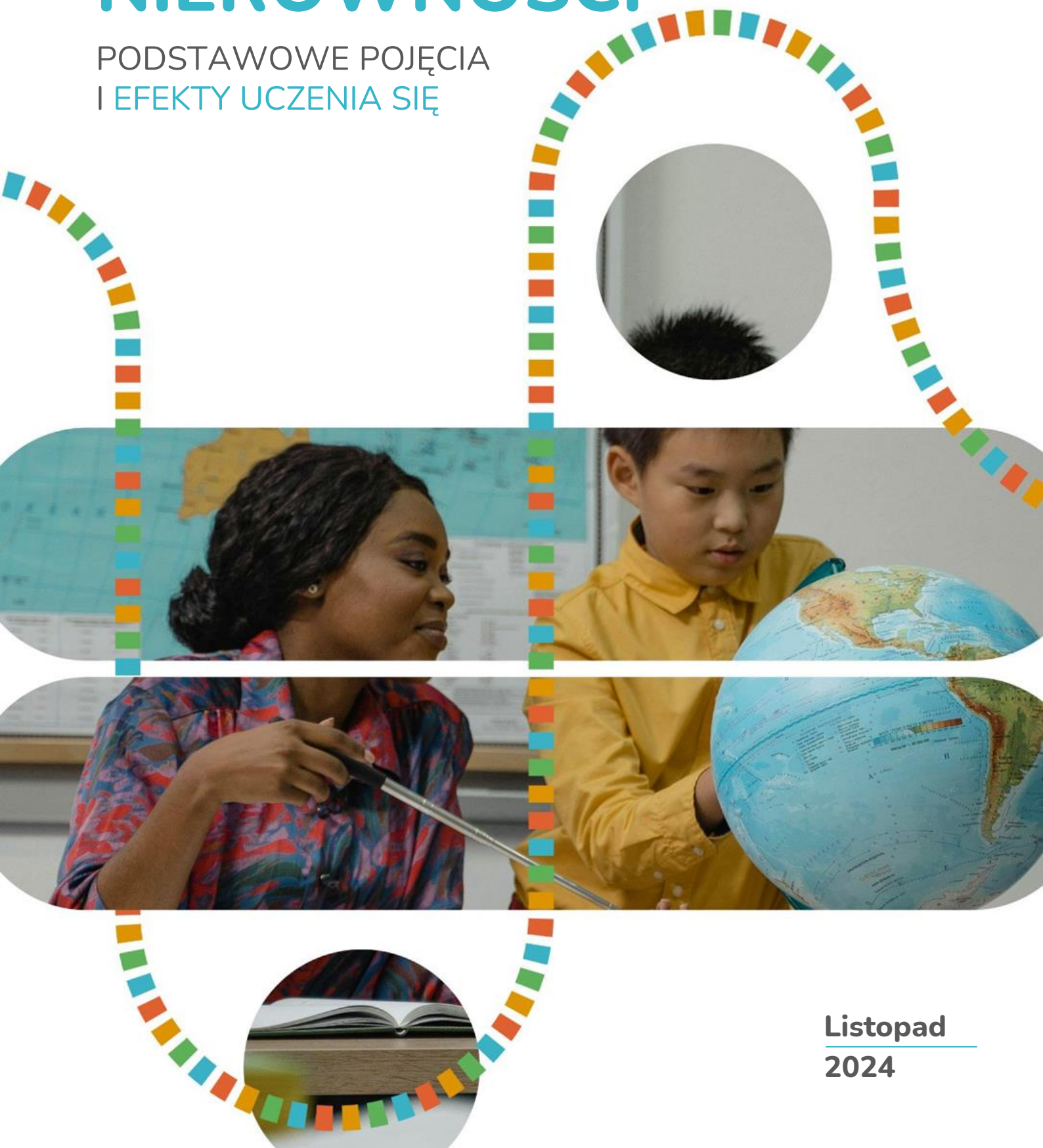
BIG IDEAS
on global issues



Global
Education
Time

GLOBALNE NIERÓWNOŚCI

PODSTAWOWE POJĘCIA
I EFEKTY UCZENIA SIĘ



Listopad
2024



1 CZYM SĄ NIERÓWNOŚCI

Nierówności to stan nierównego podziału dóbr w społeczeństwie, zarówno tych materialnych, jak i niematerialnych.

Na przykład możemy ich doświadczać pochodząc z mniejszej miejscowości, mając gorszy dostęp do opieki medycznej, zmagając się z tzw. „szklanym sufitem”, czyli ograniczoną możliwością pełnienia funkcji kierowniczych przez kobiety lub barierami fizycznymi w przestrzeni miejskiej, będąc osobą z niepełnosprawnością. Duża część nierówności napędza też inne – np. osoby o wyższych dochodach zazwyczaj mają lepszy dostęp do usług (w tym tych podstawowych, jak edukacja czy ochrona zdrowia, bo mogą korzystać z ich prywatnych, dodatkowo płatnych odpowiedników) i większe możliwości realizacji swoich planów. Istnieje też znacznie mniejsze ryzyko, że ich podstawowe prawa człowieka zostaną naruszone. Natomiast to, czy dana osoba urodzi się w zamożnej rodzinie lub społeczeństwie, jest kwestią przypadku.

W tej publikacji skupiamy się na nierównościach ekonomicznych i społecznych w perspektywie globalnej (ze świadomością, że istnieje wiele innych rodzajów nierówności – m.in. pod względem płci, sprawności, kapitału społecznego, pochodzenia etnicznego).

Na świecie jest niewielka liczba superbogatych ludzi, większość z nich mieszka na globalnej Północy.¹ Pomimo tego, że stanowią tylko 21% światowej populacji, bogate kraje globalnej Północy posiadają 69% światowego bogactwa. To w nich znajduje się 74% całego bogactwa miliarderów. Od 2020 r. majątek pięciu największych miliarderów podwoił się, podczas gdy prawie 5 miliardów ludzi na świecie żyje w ubóstwie. Szacuje się, że całkowite wyeliminowanie ubóstwa zajęłoby 230 lat. Natomiast prawdopodobnie już w ciągu dekady pojawi się na świecie pierwszy bilioner.²

[1] W angielskiej wersji niniejszej publikacji stosuje się wymiennie pojęcia takie jak „poor / wealthy countries”, „high-income countries and low-income countries” czy „developing countries”. W polskim tłumaczeniu zostały one świadomie zamienione (z małymi wyjątkami wynikającymi z kontekstu zdania) na stosowane powszechnie w edukacji globalnej terminy „globalna Północ i Południe”. Są to bowiem określenia bardziej neutralne, zmniejszające akcent na czynniki stricte ekonomiczne w globalnych nierównościach.

Wiecej na ten temat można przeczytać m.in. w publikacji <https://www.pah.org.pl/dom/wp-content/uploads/2021/09/Pomocnik-PAH-Pojecia-edukacji-globalnej.pdf>

[2] <https://www.nobelprize.org/uploads/2024/10/popular-economicsciencesprize2024.pdf>



Na nierówności pod względem dochodów można także spojrzeć z perspektywy całych państw. Obecnie nierówności między społeczeństwami maleją, ale przepaść wciąż pozostaje ogromna. Najbiedniejsza połowa światowej populacji posiada zaledwie 2900 euro (według parytetu siły nabywczej) na osobę dorosłą, podczas gdy 10 procent najbogatszych posiada około 190 razy więcej. Nierówności w dochodach nie są dużo mniejsze. Najbogatsze 10 procent ludzkości zgarnia dziś 52 procent wszystkich dochodów. Najbiedniejsza połowa otrzymuje zaledwie 8,5 procent.³

Urodzenie się w jednym z 30 najbogatszych krajów świata oznaczało zarobienie w ciągu czterech dni tego, co osoba z 30 najbiedniejszych krajów zarabia w ciągu roku. Co więcej, nierówności wewnątrz poszczególnych państw rosną - zwiększa się przepaść między bogatymi a biednymi. A to może mieć negatywny wpływ zarówno na dobrostan ludzi, jak i na długość ich życia. Kraje mogą stawać się coraz bogatsze, ale to nie oznacza braku nierówności (i ubóstwa). Innymi słowy, sam wzrost gospodarczy (PKB⁴) niekoniecznie poprawia jakość życia wszystkich. Zależy to od sposobu podziału bogactwa. Na przykład różnica w oczekiwanej długości życia między bogatymi i biednymi regionami w USA wynosi ponad 20 lat.⁵

ONZ posługuje się wskaźnikiem rozwoju społecznego (ang. Human Development Index – HDI⁶), aby zachęcić państwa do skupienia się na ludziach, a nie tylko na wzroście gospodarczym. HDI mierzy m.in. stan zdrowia, poziom edukacji i standard życia, aby lepiej oddać złożoną kwestię dobrobytu⁷ zwykłych ludzi (lub stan „rozwoju”⁸ kraju). HDI pokazuje, że kraje mogą działać lepiej dla swoich obywateli i obywaterek np. poprzez zapewnienie bezpłatnej publicznej opieki zdrowotnej i edukacji dla wszystkich.



Efekty uczenia się

- **Uczniowie i uczennice potrafią wyjaśnić, czym są globalne nierówności. Umieją zidentyfikować niektóre obecne nierówności między krajami i wewnątrz nich. Potrafią też wyjaśnić funkcję wskaźnika HDI.**

[3] Dane z raportu Międzynarodowe Funduszu Walutowego z 2022 roku:

<https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2022/03/Global-inequalities-Stanley>.

[4] PKB = Produkt Krajowy Brutto. Rządy często wykorzystują ten wskaźnik do pomiaru wzrostu gospodarczego.

[5] Dostęp: www.theguardian.com/inequality/2017/may/08/life-expectancygap-rich-poor-us-regionsmore-than-20-years.

[6] Dostęp: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

[7] Dostęp: <http://hdr.undp.org/en/hdi-what-it-is> "Measuring human well-being".

[8] "Rozwój" został celowo ujęty w cudzysłów, aby zachęcić do krytycznej refleksji nad tym pojęciem. Jest to bowiem idea, która warta jest zniuansowania w różnych kontekstach kulturowych i społecznych, przede wszystkim wyobrażenia o nim jako zjawisku linearnym i opartym tylko na wskaźnikach ekonomicznych, takich jak PKB.



2 RÓWNOŚĆ NA ŚWIECIE

Wydaje się, że idee równości i sprawiedliwości są dla ludzi czymś naturalnym. Badania pokazują, że nawet bardzo małe dzieci mają świadomość nierówności i reagują na nie. Podczas gdy nierówność była cechą wielu społeczeństw (głównie w zachodnich kulturach hierarchicznych) na przestrzeni dziejów, istniały również ruchy mające na celu naprawianie krzywd, inspirowane ideałem równości. Na całym świecie ludzie rzucali równościowe wyzwania władzy i bogactwu - od Powstania Żółtych Turbanów (Chiny, 184r. n.e.) i mazdaizmu (Persja, 488r. n.e.), po rewolucję: francuską, rosyjską, chińską i kubańską (XVIII, XIX i XX w.). Wiele afrykańskich dwudziestowiecznych walk wyzwoleniczych (np. w Tanzanii i Ghanie) dążyło do rozwiązania problemu nierówności społecznych i ekonomicznych.

Chociaż może się wydawać, że nierówność jest typową cechą wszystkich kultur, w rzeczywistości istnieje wiele społeczności na świecie, w których równość jest normą. Tysiące unikalnych rdzennych kultur okazuje się bardzo podobne pod względem tego, że opierają się na szacunku - dla ekosystemów, w których żyją, dla wszystkich żywych i nieożywionych istot oraz w poczuciu odpowiedzialności za zachowanie ich dla następnych pokoleń. Podstawą podejmowanych przez te społeczności decyzji jest dobrobyt ogółu, a nie jednostek, z uwzględnieniem wpływu na potomków. Efektem tego są mniejsze nierówności w różnych obszarach - m.in. ze względu na status społeczny, ekonomiczny i tożsamość.

Obecnie głównym celem kapitalizmu, który jest globalnym systemem gospodarczym, jest tworzenie bogactwa, a nie wspieranie równości czy dobrobytu. Istnieją teorie, które twierdzą, że pieniądze zarobione przez osoby odnoszące finansowe sukcesy skapują w dół drabiny społecznej do biednych (ekonomia skapywania). Jednak wiele setek milionów ludzi wciąż żyje w ubóstwie, praktyka pokazuje, że system nie działa prawidłowo. M.in. Bank Światowy zauważa, że: „(...) *narodom, w których pogłębia się przepaść między tymi, którzy mają wiele możliwości życiowych, a tymi, którzy ich nie mają, trudno jest utrzymać wzrost gospodarczy i stabilność społeczną w dłuższej perspektywie*”.⁹

[9] Dostęp: <https://www.worldbank.org/en/topic/isp/overview>



Opracowano różne wskaźniki jakości życia (takie jak wspomniany wcześniej HDI czy europejski wskaźnik jakości życia, mierzony jednak tylko dla krajów Unii Europejskiej), które mogą pomóc w diagnozowaniu i zmniejszeniu nierówności.¹⁰



Efekty uczenia się

- **Uczniowie i uczennice potrafią wymienić przykłady ruchów, których celem było stworzenie bardziej równych społeczeństw.**

3

PRZYCZYNY WSPÓŁCZESNYCH GLOBALNYCH NIERÓWNOŚCI

Obecne nierówności ekonomiczne między krajami o wysokich i niskich dochodach mają swoje korzenie w procesach historycznych (m.in. w wojnach, kolonizacji i industrializacji), a także w naszych obecnych systemach handlowych i finansowych.

Globalne nierówności wzrosły dramatycznie podczas i po rewolucji przemysłowej, kiedy gospodarki krajów uprzemysłowionych szybko się rozwijały. Zostały utrwalone przez system kolonialny, który drenował kraje z ich zasobów naturalnych i wiązał trwale dominującą kulturę i rozwój z kolonizatorem w sposób siłowy (np. ustanowienie urzędowego języka, prawa czy wzorów kulturowych), a następnie nekolonialny, który wzmógł ekstraktywizm¹¹ oraz uzależnił rozwój od wsparcia w ramach budżetów współpracy rozwojowej często łączonych z inwestycjami partnerstw publiczno-prywatnych. W sytuacji dużej dysproporcji sił na arenie międzynarodowej państwa globalnego Południa pod presją akceptowały mniej korzystne dla nich umowy handlowe i finansowe.

[10] Dostęp: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators.

[11] Ekstraktywizm - eksploatawanie zasobów naturalnych, w szczególności w celu eksportu przy minimalnym przetwarzaniu. Ten model ekonomiczny jest powszechny na całym globalnym Południu i w regionie Arktyki, ale zdarza się również w niektórych częściach Europy. Pojęcie to zostało ukute w języku portugalskim jako „extractivismo” w 1996 roku, aby opisać eksploatację zasobów leśnych w Brazylii w celu osiągnięcia zysku.



Dziś duże firmy w krajach globalnej Północy nadal kupują tanie surowce z globalnego Południa, aby wytwarzać drogie produkty (takie jak telefony komórkowe czy komputery), które są następnie sprzedawane z powrotem do państw o niższych dochodach. Wiele krajów globalnego Południa zadłużyło się w instytucjach finansowych (np. Banku Światowym) kontrolowanych przez kraje najbogatsze. Państwom tym trudno jest wyjść z długu z powodu wysokich, narastających odsetek, które muszą spłacać instytucjom międzynarodowym. Pieniądze te mogłyby zostać wydane na zmniejszenie nierówności, np. poprzez inwestowanie w edukację, drogi i biznes.



Efekty uczenia się

- Uczniowie i uczennice umieją podać przykłady tego, jak przeszłe i obecne stosunki międzynarodowe wpływają na globalne nierówności.

4

NIERÓWNOŚCI A INNE GLOBALNE WYZWANIA

Nierówności są bezpośrednio powiązane z innymi globalnymi kwestiami. Poniżej bliżej przyjrzymy się powiązaniom między nierównościami, a ubóstwem, dostępem do edukacji i opieki zdrowotnej oraz zmianami klimatu.

NIERÓWNOŚCI A UBÓSTWO

Nierówności i ubóstwo są ze sobą wzajemnie powiązane¹². Jedną z konsekwencji globalnych nierówności ekonomicznych jest to, że wiele osób produkujących rzeczy, których używamy na co dzień (takich jak np. ubrania, buty, elektronika), otrzymuje tak niskie wynagrodzenia, że nie stać ich na zakup wytwarzanych przez siebie produktów.

[12] Dostęp: <https://www.eapn.eu/what-is-poverty/causes-of-poverty-and-inequality/>; <https://bit.ly/2Mozf8d>; <https://bit.ly/2SUV5BI>



Miliony ludzi żyją w **absolutnym (skrajnym) ubóstwie**¹³ - nie mogą pozwolić sobie na zakup artykułów pierwszej potrzeby, takich jak żywność, odzież czy opłacenie schronienia. 648 milionów ludzi na świecie, czyli około 8 procent globalnej populacji, żyje w skrajnym ubóstwie, co oznacza, że utrzymują się za mniej niż 2,15 USD dziennie¹⁴.

Rdzenne społeczności są najbardziej dotknięte ubóstwem. Ze względu m.in. na kolonizację, stanowią one obecnie tylko około 6% światowej populacji, ale proporcjonalnie 3 razy więcej z nich żyje w skrajnym ubóstwie w porównaniu z innymi grupami.

Ubóstwo względne występuje wtedy, gdy poziom życia i dochodów rodzin znacznie odbiega od przeciętnej kraju lub regionu, w którym żyją. W UE ubóstwo względne mierzy się w stosunku do 60 proc. mediany dochodów gospodarstw domowych żyjących w danym kraju. Osoby żyjące w gospodarstwach domowych mających dochody poniżej tej granicy określane są mianem „zagrożonych ubóstwem monetarnym”¹⁵.

Miliony ludzi, zarówno w bogatych, jak i biedniejszych krajach są dotknięte ubóstwem względnym, które ma wpływ na ich życie. Na przykład może powodować ograniczony dostęp do opieki zdrowotnej. Ale może także wpływać na kwestie mniej uchwytnie dla zewnętrznych obserwatorów i obserwatorek, takie jak samoocena jednostek i status społeczny rodzin.



Efekty uczenia się

- Uczniowie i uczennice potrafią wyjaśnić różnicę między ubóstwem absolutnym a względnym.

[13] Dostęp: <https://blogs.worldbank.org/en/voices/adjustment-global-poverty-lines>.

[14] Dostęp: <https://blogs.worldbank.org/en/developmenttalk/half-global-population-lives-less-us685-person-day>.

[15] Definicja podana za Europejską Siecią przeciwdziałania Ubóstwu (EAPN Polska): <https://www.eapn.org.pl/o-ubostwie/jak-mierzy-sie-ubostwo-w-unii-europejskiej/>



NIERÓWNOŚCI A EDUKACJA

Edukacja ma kluczowe znaczenie dla zmniejszenia ogólnego poziomu ubóstwa, ponieważ m.in. prowadzi do wzrostu poziomu umiejętności i wynagrodzeń. Jednak 250 milionów dzieci na całym świecie nie chodzi do szkoły¹⁶, a 773 miliony dorosłych to osoby nieumiejące czytać ani pisać.

Według danych UNESCO, wskaźnik alfabetyzacji dorosłych kobiet w krajach o niskich dochodach wyniósł 53% w 2020 r., w porównaniu do 69% w przypadku mężczyzn¹⁷. Umiejętność czytania i pisanie zmniejsza nie tylko nierówności wynikające z płci, ale też ogólny poziom nierówności społeczno-ekonomicznych¹⁸. Czwarty cel zrównoważonego rozwoju ONZ (SDG) skupia się na zapewnieniu wysokiej jakości edukacji wszystkim dzieciom, co ma też doprowadzić do eliminacji nierówności wynikających z przestanki płci. Kluczem do tego jest wyszkolenie wystarczającej liczby nauczycieli i nauczycielek.



Efekty uczenia się

- Uczniowie i uczennice potrafią wyjaśnić rolę edukacji w zwalczaniu nierówności społecznych i ekonomicznych.

NIERÓWNOŚCI A OPIEKA ZDROWOTNA

Brak dostępu do opieki zdrowotnej to kolejna istotna nierówność społeczna. W 2022 r. na terenie Afryki Subsaharyjskiej dochodziło do aż 57% (2,8 (2,5-3,3) mln) wszystkich zgonów wśród dzieci poniżej 5. roku życia, mimo że rodzi się tam tylko 30% dzieci ze światowej populacji. Afryka Subsaharyjska miała najwyższy wskaźnik umieralności noworodków na świecie, wynoszący 27 zgonów na 1000 żywych urodzeń, a następnie Azja Środkowa i Południowa, ze wskaźnikiem umieralności noworodków wynoszącym 21 zgonów na 1000 żywych urodzeń¹⁹.

[16] Dostęp: <https://www.unesco.org/en/articles/250-million-children-out-school-what-you-need-know-about-unescos-latest-education-data>

[17] Dostęp: <https://www.statista.com/chart/30787/global-adult-literacy-rates>

[18] Dostęp: <https://ourworldindata.org/literacy>

[19] Dane z 2022 na podstawie informacji WHO: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/newborn-mortality>



Wiele krajów globalnego Południa nie może sobie pozwolić na inwestowanie w powszechną opiekę zdrowotną. W rezultacie w 2023 r. na całym świecie 14,5 mln dzieci nie otrzymało żadnych szczepionek.²⁰

W USA w 2022 r. ponad 27 milionów osób w wieku poniżej 65 lat (tj. 10% populacji) nie posiadało ubezpieczenia zdrowotnego, a tym samym nie miało dostępu do podstawowego leczenia. Konsekwencje tej sytuacji to nie tylko zagrożenia dla zdrowia, ale także ryzyko szybkiego pogorszenia sytuacji ekonomicznej tych osób. Ta nierówność w dostępie do opieki zdrowotnej w USA jest silnie uzależniona od pochodzenia etnicznego. Dla porównania, w Polsce opieka zdrowotna jest prawnie dostępna dla wszystkich mieszkańców i mieszkanek. Gwarantuje to Konstytucja RP, w art. 68: „Obywatelom, niezależnie od ich sytuacji materialnej, władze publiczne zapewniają równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych”.²¹ Jednak Raport OECD „Health at a Glance 2023” wskazuje, że sytuacja wciąż nie jest idealna. 94% osób ma dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej, a poziom satysfakcji z dostępu do służby zdrowia wynosi tylko 51%.²²

W 1948 r. Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) uznała powszechną opiekę zdrowotną za podstawowe prawo człowieka, co przyczyniło się do zwiększenia jej dostępności. Wskaźniki umieralności dzieci poniżej piątego roku życia gwałtownie spadły w latach 2000-2015, zmniejszając się o 44% w skali globalnej. Śmiertelność z powodu malarii również spadła o połowę w tym okresie. Trzeci cel zrównoważonego rozwoju „Dobre zdrowie” skupia się na zapewnieniu wszystkim ludziom zdrowego życia i dobrobytu. Mimo że ponad połowa świata nie ma dostępu do podstawowych usług zdrowotnych.²³



Efekty uczenia się

- **Uczniowie i uczennice potrafią wyjaśnić związek między globalnymi nierównościami a dostępem do opieki zdrowotnej.**
- **Przedstawiają argumenty świadczące o tym, że powszechna opieka zdrowotna może pomóc krajom wyjść z ubóstwa.**

[20] Dane z 2023 roku na podstawie informacji WHO: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/immunization-coverage>

[21] Dostęp: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/2.htm>

[22] Dostęp: https://www.oecd.org/en/publications/health-at-a-glance-2023_7a7afb35-en.html

[23] Dostęp: <https://www.bmj.com/content/382/bmj.p2160>



NIERÓWNOŚCI A ZMIANY KLIMATU

Nierówności są również silnie powiązane z sytuacją środowiska naturalnego. Zanieczyszczenie i degradacja środowiska pogłębiają nierówności i zwiększają przepaść między bogatymi i biednymi. Na przykład większość infrastruktury związanej z zanieczyszczeniem (np. kopalnie, rurociągi, składowiska odpadów radioaktywnych lub spalarnie odpadów) jest celowo budowana przez rządy na terytoriach rdzennych społeczności, dla których prawo do ziemi jest prawem zwyczajowym (często nie ma na to dokumentów zgodnych z normami współczesnego prawa), ich tereny są chronione również z uwagi na historię i duchowość od pokoleń, a także jako społeczności lokalne mają niższy status społeczny i możliwość wpływu na decyzje na poziomie krajowym czy międzynarodowym.

„Jednym z przykładów powiązań między inwestycjami zagranicznymi, zawłaszczaniem ziemi na dużą skalę i wymuszonymi przez rząd eksmisjami lokalnych społeczności jest planowany rozwój ogromnej huty stali, która ma obejmować kopalnie rudy żelaza, drogi i linie kolejowe, port, elektrownię i zintegrowane miasto w Odisha, w Indiach.

W projekt zaangażowany jest South Korean Pohang Iron and Steel Company (POSCO). Wart około 12 mld USD projekt POSCO-Indie stanowi jedną z największych jak dotąd bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Indiach i będzie wymagał ponad 12 000 akrów ziemi, w tym około 4 000 akrów pod zintegrowaną stalownię i port na obszarze, który jest domem dla społeczności zamieszkujących lasy oraz tętniącej życiem i zrównoważonej lokalnej gospodarki skupionej wokół uprawy liści betelu (popularnej używki w krajach Azji Południowej).

W 2005 r. rząd stanu Odisha i POSCO podpisały protokół ustaleń, w którym rząd zgodził się nabyć i przekazać firmie 4 004 akry ziemi pod budowę projektu huty stali. Szacuje się, że co najmniej 22 000 osób zostanie bezpośrednio dotkniętych wysiedleniami lub grabieżą ziemi pod ten projekt. Wiele z tych osób należy do lokalnych społeczności rdzennych. Odnotowano wiele przypadków przymusowych i brutalnych eksmisji, a także całkowity brak konsultacji i rekompensat oferowanych tym społecznościom.

Przypadek ten jest tylko jedną z ilustracji masowego wzrostu liczby przejęć gruntów na dużą skalę, mających na celu umożliwienie większej liczbie zagranicznych firm rozwoju przemysłu wydobywczego w regionie. Jest to również ilustracja braku ochrony prawnej i mechanizmów egzekwowania prawa w celu ochrony praw ludności rdzennej do ziemi”.²⁴

[24] Analiza tego przypadku została opisana w raporcie z 2017 roku, s. 24-26, cytat pochodzi ze strony 24: <https://www.iwgia.org/en/resources/publications/308-human-rights-reports/3354-land-grabbing-investments-indigenous-peoples-rights-to-land-and-natural-resources-legal-analysis-and-case-studies-from-tanzania-kenya-india-myanmar-colombia-chile-and-russia.html>



Badania pokazują, że społeczeństwa o wyższym poziomie nierówności przyczyniają się do wyższej emisji dwutlenku węgla.²⁵ Wiąże się to ze zwiększoną konsumpcją rzeczy, środków indywidualnego transportu, mobilności, która jest związana ze statusem ekonomicznym, a także marnowaniem m.in. żywności czy innych produktów. Przykładem jest zjawisko *fast fashion*, czyli szybka moda, która według raportu Programu Narodów Zjednoczonych ds. Ochrony Środowiska (UNEP) z marca 2023 roku²⁶ jest odpowiedzialna za około 10% rocznej globalnej emisji dwutlenku węgla. Po stronie produkcji nadużywanie tekstyliów na bazie ropy naftowej, takich jak poliester, oznacza, że marki polegają na paliwach kopalnych do tworzenia nowych produktów.

Jednocześnie problemy środowiskowe mogą pogłębiać nierówności²⁷, zwiększając przepaść między bogatymi i biednymi. Kraje o niższych dochodach i mieszkający w nich ludzie są bardziej narażeni na negatywne skutki zmian klimatu i mają mniej zasobów na dostosowanie się do nich niż kraje bogatsze. Zmiany klimatu powodują więcej susz i powodzi, które z kolei zwiększają ubóstwo poprzez uniemożliwienie utrzymywania przydomowych upraw, które wspierają wyżywienie rodziny i często stanowią wsparcie domowych budżetów. W 2023 r. 281,6 mln osób borykało się z wysokim poziomem braku bezpieczeństwa żywnościowego²⁸ w 59 krajach/terytoriach dotkniętych kryzysem żywnościowym²⁹ z powodu narastających konsekwencji kryzysu klimatycznego oraz toczących się w regionie konfliktów zbrojnych.



Efekty uczenia się

- Uczniowie i uczennice umieją podać kilka przykładów powiązań między globalnymi nierównościami a zmianami klimatu.

[25] Dostęp: <https://www.theguardian.com/inequality/2017/jul/04/is-inequality-bad-for-the-environment>

[26] Dane na podstawie raportu Program Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Środowiska - UNEP "Sustainability and Circularity in the Textile Value Chain. A Global Roadmap" (2023): <https://www.oneplanetnetwork.org/sites/default/files/2023-10/Full%20Report%20-%20UNEP%20Sustainability%20and%20Circularity%20in%20the%20Textile%20Value%20Chain%20A%20Global%20Roadmap.pdf>

[27] Dostęp: https://www.un.org/esa/desa/papers/2017/wp152_2017.pdf

[28] Bezpieczeństwo żywnościowe istnieje wtedy, gdy wszyscy ludzie, przez cały czas, mają fizyczny i ekonomiczny dostęp do wystarczającej ilości bezpiecznej i pożywnej żywności, która zaspokaja ich potrzeby żywieniowe i preferencje żywieniowe dla aktywnego i zdrowego życia - definicja z 1996 przyjęta na World Food Summit w Rzymie. Link do definicji w języku angielskim: https://www.fao.org/fileadmin/user_upload/eufao-fsi4dm/docs/concepts_guide.pdf

[29] Dane na podstawie raportu Global Network Against Food Crisis z 2024 roku: <https://www.fsinplatform.org/sites/default/files/resources/files/GRFC2024-brief-en.pdf>



NIERÓWNOŚCI A CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU (SDG)

W związku z obawami dotyczącymi rosnących nierówności, rządy 193 krajów na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych ustanowiły Cele Zrównoważonego Rozwoju, które mają zostać osiągnięte do 2030 roku.

Cel 10 to „Zmniejszenie nierówności w krajach i między krajami”. Obejmuje on m.in. wzrost dochodu uzyskiwanego przez najbiedniejsze 40% populacji na poziomie wyższym niż średnia krajowa, zmniejszenie kosztów wysyłania pieniędzy do domu przez osoby migrujące oraz umożliwienie krajom globalnego Południa eksportu towarów „bezcłowo”. Ma też zapewnić biedniejszym krajom większy wpływ na globalne instytucje, takie jak Bank Światowy i Międzynarodowy Fundusz Walutowy, które ustalają zasady na jakich udzielane jest finansowe wsparcie dla krajów zadłużonych (w tym oprocentowanie, wymagane reformy itd.).³⁰ Cel 10 powiązany jest także ze wskaźnikami dotyczącymi zdrowia i edukacji.

Rządy krajów globalnej Północy zostały także zobowiązane do udzielania pomocy i inwestowania większych środków w krajach o niższych dochodach.



Efekty uczenia się

- Uczniowie i uczennice wiedzą o istnieniu Celów Zrównoważonego Rozwoju i są świadomi istnienia celu 10, który bezpośrednio odnosi się do zwalczania nierówności globalnych.

[30] <https://www.un.org.pl/cel10> - na tej stronie można także zdobyć podstawowe informacje o wszystkich Celach zrównoważonego rozwoju.



NIERÓWNOŚCI A SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE

Wiele grup i organizacji w Polsce i na świecie podejmuje działania, których celem jest przeciwdziałanie globalnym nierównościami ekonomicznym i społecznym. The Jubilee Debt Campaign (obecnie: Debt Justice) w latach 2000-2015 doprowadziła do umorzenia 130 miliardów USD długu krajów globalnego Południa.^[31] Tematem dysproporcji między globalnym ubóstwem i bogactwem zajmuje się także Oxfam International^[32], który w ostatnim czasie realizował m.in. kampanię dotyczącą praw drobnych rolników i rolniczek z krajów globalnego Południa lub zawłaszczania ziemi oraz co roku publikuje raport o nierównościach ekonomicznych na świecie.^[33]

W Polsce tematem umorzenia długu państw globalnego Południa zajmował się głównie Instytut Globalnej Odpowiedzialności. Na stronie organizacji wciąż znajduje się wiele cennych materiałów edukacyjnych w tym obszarze, jak również m.in. w temacie suwerenności żywnościowej.^[34]

Jedną z prób rozwiązań problemu nierówności jest idea Sprawiedliwego Handlu (Fairtrade). To ruch globalny, z wyrażnie obecny w Unii Europejskiej, którego celem jest promowanie bardziej uczciwych zasad w handlu międzynarodowym. Gwarantuje on wyższe ceny dla wytwórców za towary produkowane w krajach globalnego Południa, takie jak kawa, herbata i kakao. Premia Fairtrade jest wpłacana do funduszy społecznościowych, z których rolnicy i rolniczki oraz pracownicy i pracowniczki mogą korzystać według własnego uznania, np. opłacać edukację, opiekę zdrowotną czy infrastrukturę w społeczności. W Polsce ideę promuje m.in. Fundacja Fairtrade Polska. W ostatnich latach znacznie zwiększyła się dostępność produktów z tym certyfikatem oraz liczba miast, szkół lub miejsc pracy przyjaznych dla Sprawiedliwego Handlu.^[35]

[31] Strona organizacji: <https://debtjustice.org.uk>

[32] Oxfam International to międzynarodowa organizacja, która opisuje swoją misję w następujący sposób: Oxfam to globalny ruch ludzi, którzy pracują razem, aby pociążyć kres niesprawiedliwości, jaką jest ubóstwo. Oznacza to, że walczymy z nierównościami, które utrzymują ludzi w ubóstwie. Wspólnie ratujemy, chronimy i odbudowujemy ludzkie życie w obliczu katastrof. Pomagamy ludziom budować lepsze życie dla siebie i dla innych. Zajmujemy się takimi kwestiami jak prawa do ziemi, zmiany klimatyczne i dyskryminacja kobiet. I nie zatrzymamy się, dopóki każda osoba na świecie nie będzie mogła cieszyć się życiem wolnym od ubóstwa. Link do strony w języku angielskim: <https://www.oxfam.org/en>

[33] jw.

[34] Strona organizacji: <https://igo.org.pl>

[35] Strona organizacji: <https://www.fairtrade.org.pl>



W obszarze dostępu do edukacji na uwagę zasługuje np. The Global Campaign for Education³⁶ (Globalna Kampania na rzecz Edukacji). To obecna w ponad 120 krajach organizacja, która opiera się na założeniu, że edukacja zapewnia większą równość szans. Jej celem jest zapewnienie wszystkim dzieciom dostępu do wysokiej jakości edukacji na poziomie podstawowym.

Kampanie i działania edukacyjne w zakresie odpowiedzialnej konsumpcji oraz wyjaśniania i przeciwdziałania nierównościom ekonomicznym (m.in. w kontekście warunków pracy czy eksploatacji zasobów) prowadzi Fundacja Kupuj Odpowiedzialnie. Ich materiały i akcje pozwalają lepiej zrozumieć te zagadnienia i włączyć się w działania rzecznicze wobec firm i instytucji.³⁷

Warte uwagi są także programy edukacyjne innych organizacji społecznych działających w obszarze edukacji globalnej, które przybliżają kwestie globalnych współzależności i dają możliwości angażowania się na poziomie lokalnym, m.in. Centrum Edukacji Obywatelskiej³⁸, Polskiej Akcji Humanitarnej³⁹, Fundacji Otwarty Plan⁴⁰ czy Fundacji Go'n'Act⁴¹.



Efekty uczenia się

- Uczniowie i uczennice potrafią wskazać przykłady działań mające na celu zmniejszenie globalnych nierówności.
- Uczniowie i uczennice rozumieją, że działania, które mogą podjąć jako jednostki, są ważne jako część globalnej zmiany. Są w stanie zidentyfikować małe konkretne działania, które mogą podjąć (indywidualnie lub zbiorowo)

[36] Strona kampanii: <https://campaignforeducation.org/en>; inną kampanią w tym obszarze jest: Send My Friend to School www.sendmyfriend.org.

[37] Strona organizacji: www.ekonsument.pl

[38] Strona organizacji: <https://globalna.ceo.org.pl>

[39] Strona organizacji: www.pah.org.pl/edukuj

[40] Strona organizacji: <https://otwartyplan.org>

[41] Strona organizacji: <https://goandact.org>



Global
Education
Time

globaleducationtime.eu

Lead Partner



Project Partners



Associazione
Luciano Lama
O.D.V.



Programming period 2024-2027



Co-funded by the
European Union

This document has been produced by GET with the financial assistance of the European Union under the DEAR Programme. The contents of this document are the sole responsibility of GET and do not necessarily reflect the position of the European Union or the Programme management structures.

